

Køn og nation

Af Malan Marnersdóttir

De færøske selvstændighedsbestræbelser har deres udgangspunkt i skandinavismen i midten af det 19. århundrede. Den færøske udløber manifesterede sig ved en gruppe studenters fastelavnstest på Regensen i København i 1876. Til lejligheden havde de forfattet nogle fædrelandssange, som, da festen blev til en tradition, efterhånden blev til en hel samling, der blev udgivet i 1892. Tidligere var der udkommet flere samlinger med nedskreven mundtlig poesi, dvs. ballader, men sangbogen *Føriskar vísur* (Færøske viser) var den første, der indeholdt samtidstigte. Digtningen betød, at sammenkomsten blev et af de vigtigste nationale ikoner.

Nationalt hovedikon er imidlertid et folkemøde 2. juledag i 1888 i tinghuset i Tórshavn. Mødet resulterede kort efter i stiftelsen af en Færingeforening, hvis formål var at fremhæve det færøske sprog og den færøske kultur. En forudsætning for, at dette kunne lade sig gøre, var, at et skriftsprog var konstrueret i 1846. Med nogle ganske få ændringer er det det færøske skriftsprog i dag. Færingeforeningens formål var udtryk for en bevidsthed om, at færøsk kulturel kompetence var undertrykt.

Fra 1890'erne til langt ind i det 20. århundrede koncentrerede den nationale kamp sig om at ændre de sproglige rammer omkring troen og skolen. I 1938 ophævedes den paragraf i skoleloven, der gjorde dansk til skolesprog. Samtidig med at det blev tilladt at tale færøsk inden for skolens vægge, blev færøsk obligatorisk fag på alle klassetrin (A. Thomassen 1985). I 1939 blev det endvidere valgfrit for præsterne at prædike på færøsk eller dansk. Men først da folkekirken fik *Bibelen* og salmebogen på færøsk i henholdsvis 1960 og 1961, blev der muligt at gennemføre hele gudstjenesten med autoriserede tekster på færøsk (P. M. Rasmussen 1987). Det er interessant at bemærke, at den frikirkelige Brødrømenighed udgav sin oversættelse af Bibelen allerede i 1949.

Færingeforeningens projekt vakte heftig debat og satte skarpe skel, men man må konstatere, at projektet er fuldført. Studenternes fædrelandstigte og julemødet satte spørgsmålstegn ved den koloniale magt og repræsenterer starten på dens afmontering. Men den politiske del af projekter er endnu ikke fuldført. Sproget og landet, landskabet og historien var de grundlæggende præmisseser, som den nationale bevægelse rejste sagen på i slutningen af det 19. århundrede.

Radikalisme og undertrykkelse

Ovenforstående fremstillings kønsneutralitet er kun tilsyneladende. Det var mænd, der trådte frem og talte, men kvinder var også med i bevægelsen – bl.a. i Færingeforeningens bestyrelse. Men i selve debatten må man sande kvindernes dobbelte kolonisering: for det første underlagt den koloniale magt, for det andet underlagt den patriarkalske magt. For kvindelige forfattere var velkommende kommer det især til udtryk i den mandlige magt til at definere, hvad der er litteratur. Postkoloniale studier rundt omkring i verden viser, at i den nationale fase må kvinder vælge enten at gå med i modstanden mod kolonimagten eller gå imod patriarkatet – at gøre begge dele samtidig forekommer meget sjældent for ikke at sige aldrig. Med andre ord er det, som i én sammenhæng er radikalt og befriende, undertrykkende i en anden (Gayatri Spivak efter Acroft et al. 1998:103). Det er endvidere sådan, at den nationale diskurs handler om kvinder, mens kvinder ikke selv taler i den. (Partha Chatterjee 1999:199). Den nationale diskurs skyr tilsyneladende den kønnede tale, hvilket ikke gør den neutral.

Europæisk kvindebevægelse og nationen

Den bulgarsk-franske feminisi, litteraturforsker, filosof, psykolog og romanforfatter Julia Kristeva deler i artiklen "Kvindetid" den europæiske kvindebevægelse i tre faser. Den første kvindelistsoriske fase fra suffragetterne til eksistentiaalismen var lighedsfeministisk, hvor de konkrete krav som bekendte var stemmeret, ligestret og lige løn for lige arbejds samt at få magt på lige fod med mændene. I denne fase gjaldt det om at identificere sig med de logiske og ontologiske værdier, der dominerede i nationen og staten, det gjaldt om at skaffe sig en plads i historien og i det socio-politiske liv.

Kvindebevægelsens anden fase var forskelsfeministisk og vendte sig imod den totale identifikation med magten. I stedet fremhævede den det særegne og udforskede tegnenes dynamik uden for mægtens sfærer.

Den tredje fase kombinerer de to første. Den vil indsatte det kvindelige i historien og fremhæve forskellene, det kvindelige skal indlægges en plads i den symbolske orden. *Den symbolske orden* er et af filosofien og psykoanalytikeren Jacques Lacans begreber, som betegner den sociale verdens sproglige kommunikation, ideologisk viden og accept af loven. I denne fase tilkæmper kvinderne sig en plads der, hvor de nationale symboler og værdier skabes. Kristeva forstår nationen som en "symbolsk fællesnævner", der fungerer som en kulturel og religiøs hukommelse, som er sammensat af historie og geografi.

Den første kvindelitterære manifestation

En måned efter Færingeforeningens stiftelse holdt den sit første offentlige arrangement. Det var en teaterforestilling med uropførelse af to stykker. Det første var "Vødurfóst" (Vejrfast) af Súsanna Heilena Patursson (1864-1916), som foregår på en gård, hvor nogle gæster bliver opholdt på deres rejse hjem på grund af dårligt vejr. Imens går snakken mellem gårdens folk og gæster, og der udvikler der sig en romance mellem to af personerne. Af dialogen fremgår, at sprogspejgsmålet og det nationale er hede emner. Kvindeme sætter sig imod beskyldninger om at være for lidt nationale, og de diskutere, hvordan de kan lære sig at skrive på færøsk – og kommer vist frem til, at de vil arrangere et aftenkursus med den lokale lærer. Vist nok, fordi stykket ikke er bevaret i sin helhed. Der findes kun nogle af personernes replikker. Det andet drama, som blev opført ved samme lejlighed, *Gunnar Høvveki* (Gunnar den skibbrudne) af Rasmus Effersøe, handler om en fisketur i

kombination med brændevin. Gunnars kone følger, i et syn, hvordan båden går ned med mand og mus. Alkoholisme var et af samtidens store sociale problemer, og derfor blev der stiftet afholdforeninger, og det blev i 1906 forbudt at sælge alkohol. Effersøes strykke er bevaret i sin helhed og udgiver flere gange. Det gælder ikke Paturussons strykke, selv om det ser ud til at behandle tidens andet store problem, det nationale (Simonsen 1988).

Kvindendtlæg i den færøske debat

I slutningen af det 19. århundrede var det radikalt at formulere sig skriftligt på færøsk. I de nye digte og avisartikler tales der om de flotte færøske landskaber, og der fremsættes ideer om, hvordan de nye Færøer skulle udvikles erhvervs-mæssigt og kulturelt. Men i samme øjeblik der, med et indlæg fra en kvinde i 1899, stilles spørgsmålet "Hvorfor er vi så lavse?", sætter charivinismen ind. Indlægget er anonymt ligesom de allerførste andre indlæg i de to første færøske aviser, *Føringa-tíðindi* (Færingetidende) og *Fuglafarni* (Til fuglernes (= færingernes) fremme). I indlægget spørges kort og godt:

Hvi hoyrist onganitø nakað frá konufólkunum. Hvi samráðast vit ikki eisini um okkara víðurskriftur. Er tað tí at vit eru so fullkonnar, at okkum ikki nýrist at starvast fyri at koma víðari fram. Ella er tað tí at vit ikki halda tað gagna, sum skrivað verður í bløðunum? Mannfólkini leggja sín víðurskriftir fram fyri hvørtjunt øðrunn bæði í talu og uppá prent, og tað visur ikki annað, enn at tað er rættur máttin. Hvi skulla vit ikki gera tað sama?

Fuglafarni nr. 23, 1899, p. 2.

Hvorfor hører man aldrig noget fra kvinderne. Hvorfor forhandler vi ikke også om vore forhold. Er det fordi vi er så fuldkomne, at vi ikke behøver at arbejde for at komme videre. Eller er det fordi vi ikke tror, at det, som står i avisen, er til nogen nytte? Mændene fremlægger deres forhold for hinanden både i tale og skrift, og det siger ikke andet end, at det er den rigtige måde. Hvorfor skal vi ikke gøre det samme?
Fuglafarni nr. 23, marts 1899, p. 2 (oversættelse MM).

Opfordringen affødte i første omgang et indlæg, der ironisk roser kvinder for at være langt foran mændene med hensyn til mode – altså strategien er at tale om noget andet og afspore debatten, før den er kommet i gang. De færøske kvinder beskyldes for at være fremmede mennesker, fordi de er forkert påklædt i en folkekæmpe: "Smidige, fjeldklædte færøske mænd i sammenkomster sammen med godt klæbte klædte færøske kvinder er et så smagløst et syn, som det kan være" (*Fuglafarni* nr. 1, april 1899).

Nationalismens tilbagekørende natur

Disse anklager mod kvinder kom 10 år efter færingeforeningens oprettelse og længe før bevægelsen havde nået sine mål. Kvindens indlæg har tilsyneladende været for provokerende og peget et sted hen, som de ledende i den nationale debat har ønsket, og har derfor måttet manes i jorden.

Metoden følger Norbert Elias' beskrivelse af det nationale i essayet *Studien über die Deutschen*.

Følge Elias er det nationale den opadstigende middelklassens vision om en bedre fremtid. Men efterhånden som middelklassen opnår den eftertragtede status, træder de løfterige og fremadvendte ideer i baggrunden til fordel for en tilbagekørende holdning mod "et idealiseret billede af den egne nationen i sentrum for selvbilder", og som andre herskergrupper søger den "sit ideelle selvbilde fra

fortiden i stedet for fremtiden" (Elias 1994:8-9). Dette svarer til den postkoloniale teoretiker Bhabas diskussion af, hvordan det kan være, at modernitet og nationalisme har så svært ved at forenes. Nationen skaber traditioner, som har rod i forladte samfundsførmær, og omgiver sig med symboler og mening, der har en slags etnisk karakter (Bhabha 294 & 291).

Men anklagerne om at ødelægge det færøske bevirkede, at flere kvinder tog til gemme og skrev, at mænd er lige så modebevidste som kvinder. På dette tidspunkt i bevægelsens historie havde den endnu få eller ingen symboler, og man kan læse denne debat som bestræbelser på at etablere symboler for den nationale holdning, som foreningen og de færøske blade var taleror for. Sådan et nationalt symbol bliver beklædningen. I det gamle samfund havde kvinderne sørgt for tøjproduktionen ved vævning og strikning, men moderne tøjfremstilling og importeret tøj var ved at gøre den overflødig. Dertil kommer samfundets åbning efter monopohandelens ophævelse i 1856, således at nye impulser fra udlandet begyndte at gøre sig gældende. Mode var ét af tegnene på disse impulser. Den nationale bevægelse var en kamp for at finde nye måder at løfte færøsk sprog og kultur, som ville have passeret til nye måder at klæde sig på. Men man valgte altså at videreføre traditionerne på dette område. Eller også var det vigtigere, *hvem* der talte og satte dagsordenen, end *hvad*, der kom på den.

Kvindens opfordring til debat udløste en anden debat end det var meningen – debatten om kvindernes mening om deres stilling til alt det nye kom ikke frem. I opfordringen ligger der endvidere en forestilling om lighed og jævnbyrdighed i debatten, som blev mødt med anklager og ironi. Til sidst, 1½ år efter det første indlæg, tager en gammel respekteret alvorsmand ordet og skriver, at han syntes, at opfordringen var frisk og nødvendig, men at han må beklage, at resultatet af debatten var for magert. Efter hans mening ville der ikke komme noget godt ud af udviklingen, før kvinderne deltog. Derefter gav de ledende mænd i bevægelsen sig til at diskutere kvindens rolle som hjemmearbejdende væveriske, som frue og som "madmoder" (Simonsen 1985:95).

Forhøbet i dette forsøg på at rejse en kvindedebat i den nationale færøske presse i slutningen af 1890'erne bekræfter sætningen om, at nationalistisk tale er en diskurs om kvinder, kvinderne selv taler helst ikke her.

Bløttet for udtalte nationale holdninger

Omtrent samtidig med den afsporede kvindedebat i den færøske avis var Billa Hansen én af de få kvinder i den færøske gruppe i København, der oven i købet digtede. Hendes digte er dog til dels stændig frie for nationale meningsstilkendegivelser. Hun digtede på færøsk, og det i sig selv var en manifestation. I et lejlighedsdigt i anledning af en sommerudflugt engang i 1880'erne til Dyrehaven nord for København besynger hun friheden og afviser kvindens rolle som elskerinde, hun sendes til Danmark. Hendes digte beskriver hovedsagelig den ensomme kvindes vanskelige livsbetingelser. Et af hendes digte blev optaget i *Søngbók Føroya fólks*. Det færøske folks sangbog, som første gang blev udgivet i 1911. Det er et digt om uvær og skibbrud. En genre, der skildrer de barske betingelser, som fiskeriet virkede under, og som fremstiller kvinden i offerets rolle, som den, der er hjemme og mister mand og forsørger sammen med børn og gamle mennesker (Marnersdóttir 1992a-b).

Kvindetallet *Oyggjinnur* - Øerne

Heller ikke det første kvindedblad, der udkom fra 1905 til 1908, og som blev redigeret af Susanna Helena Paturusson, havde medvind. Før udgivelsen havde Paturusson skaffet abonnenterne til en

træning forsøgsperiode, og da den var forbi, ophørte bladet at udkomme. Med bladet ville Susanna Helena Patursson inspirere og give eksempler på hvordan man kunne opbygge en færøsk nation bl.a. ved at lave god og nærende mad til både piger og drenge, indrette huset smukt og uddanne sig. Bladet havde en pæn kreds af abonnenter, men vurderingen af bladet var ironisk og temmelig nedladende.

Kvindebladet repræsenterer den lighedstræbende fase i kvindebevægelsens historie, og sammen med indlægget i *Fugladrámi* var det et tegn på, at kampen for at få plads i den socio-økonomiske sfære netop var ved at begynde på Færøerne. Det viste sig imidlertid, at det måske var for tidligt at rejse denne debat (Simonsen 1989). Den nationale bevægelse ville skabe noget nyt, men én af grænserne for, hvorthen den ville med nyskabelserne, lå på kvindeområdet.

Inkluderende nationalisme

Maria R. Mikkelsen (1877-1956) nød stor respekt. Hun tilhørte ligesom S. H. Patursson og Bjalla Hansen den store flok unge mennesker, der rejste til København i 1880-90'erne for at uddanne sig og for at arbejde. Maria Mikkelsen arbejdede det meste af sit liv i Rigsgartivet og blev en central figur i færingemiljøet, hvor hun tog sig af mange unge, der kom til København. Ingen af de forfattere, som udgav bøger de første mange år i det 20. århundrede, kunne klare sig uden hendes hjælp. Hun sørgede for korrekture, skaffede klicheer og formidlede kontakter. Hun skrev også lidt selv, bl.a. en livlig sang om udlængsel og sprog fra 1911.

I sangen omtales de studerende færringer i København som "jaldursungar", strandskadearnger. Betegnelsen skyldes bonden, rebellen og digteren Poul Nolsøe (1766-1808), som kort efter 1800 digtede en fagleballade, *Fuglakvæðid*, hvor det færøske folk fremstilles som småfugle, de danske embedsmænd som rovfigle og digteren selv som en strandskade, fordi strandskaden har et adfærdsmønster, som digtet udnytter. På trods af sin ringe størrelse jager den meget større fugle på flugt, og andre fugle reagerer på dens intense advarselsskrig. Mikkelsens digt ser de studerende som børn af Poul Nolsøes strandskade. Digtet begynder lidt dystert, men det er bemærkelsesværdigt lystigt i tonen:

Jaldursungar beyð hin lagna tunga, at hann út Føroya fjørnu skaldi fara, Hann hampar bul og veingir til sína drúgvu ferd, - so fjaburskotin streingir, og øll hans fering er: Føroya mál – hiv og skelliláttur Føroya mál – bros og loyndargráttur Føroya mál.	Den hårde skæbne bød strandskadearngen at rejse bort fra Færøernes kyst. Den ordner sin krop og vinger til sin lange færd, - anstrenger sig forjusket og hele dens bagage er: Færø sprog – bæven og skoggerlatter Færø sprog – smil og hemmeligt gråd Færø sprog
--	--

Moodsat så mange andre fædrelandsdigte i perioden, som ensidigt fremhæver det færøske, understreger dette digt

Og eyða var tað onnur mál at nema - men jaldursnev og barki var tað sami. Og roynir hann við gleði, at hvat hann gat um stund,	Og det var lykken at lære andre sprog - men strandskadenab og strube er det samme. Og erfarer den med glæde at hvad den frembringer nu
---	---

tað sodnar fyrst til megi,
skirt i hans egnu lund
det omdannes først til kraft
døbt i dens eget sind.

Sproget regnes helt i romantisk ånd for at være det vigtigste kendetegn for en færøsk national identitet, og Maria Mikkelsen er den første kvinde, der tager dette nationale emne op i digterisk form. Mikkelsens digt repræsenterer en inkluderende forståelse af det nationale, som ikke udelukker, men tværtimod omfatter både det færøske og det fremmede. Maria Mikkelsens digt er et forsøg på at være med der, hvor de symbolske værdier skabes.

Kamp om definitioner

Dér er ikke kvindelitterær trængsel på den nationale arena i begyndelsen af det 20. århundrede. I kvindebevægelsens tredje fase ændres dette.

"Kata, ein seinkaður monológur" (Kata, en forsinket monolog) er et digt om en kvinde, der gerne ville uddanne sig, men som ikke fik lov til det, fordi hun blev tvunget til at rejse hjem for at passe sin far og yngre søstre, da moderen døde. Digtet er bygget op omkring en yngre kvindes erindring om Kata. Digtet har et klart budskab, som stammer fra Ordspørgenes Bog: "Køb visdom for det bedste du ejer, køb forstand for alt hvad du har". Den unge kvinde opfordres til at rejse bort. Digtet er skrevet af Ebba Hentze (f. 1931), der har forfattet noveller og digte til danske og færøske blade og tidsskrifter. Hun slog igennem med en række børnebøger. Centralt i digtet og bøgerne står forholdet mellem menneskets sjælelige tilstand, dets lyst og begavelse på den ene side, og omverdens tidsbundne krav på den anden.

Ebba Hentze rejser i sit digt spørgsmålet om kvindernes udvikling til selvstændighed, deres lyst til uddannelse og samfundets modstand mod denne trang til selvrealisation. Lignende temaer skitseres i Berglora Hanusardóttirs (f. 1946) debutroman *Skerri flok* (Stærket flugt 1990) og *Burvir* (2006). Marianna Debes Dahl (f. 1947) uddyber temaet i flere romaner. En af dem, *Faldalin* (1988), kan læses som en feministisk roman om en kvindes udvikling til et selvstændigt menneske. Romanen følger hovedpersonen Mjöll fra hun som lille mister sine forældre - moderen dør og faderen sender datteren på kostskole, for at han kan fortsætte sin lægekarrere. Mjöll forsøger i ungdomsårene at hele tabet. Da hun er blevet gift og har fået børn, er det tætte forhold, som hun længtes efter, blevet til et fængsel. Manden er gennemført usympatisk. Lige fra han træder ind i romanen, og han repræsenterer de "mandfolkelove", som Mjöll beslutter sig for at bekæmpe. Ved romanens slutning er Mjöll stærk og alene med den yngste søn (Funding et al. 1994:143-62).

Feministisk forfatterprogram

Kampen om retten til at definere nationen og nationale symboler er stadig aktuel. Hindredåret for det berømte møde 2. juledag 1888, som satte skub i den nationale bevægelse, udgav Malan Poulsen digtsamlingen *Lát* (Syng), hvor digtet "At vera listakvinnu i Føroyum" tager kvindelige kunstners stilling til behandling.

Det selvstændige og hele menneske er en selvfølgelig forudsætning i digtsamlingen, der bringer færøsk kvindedyrk ind på samtidige spor i nordisk kvindedyrk. Billedsproget henter materiale fra kvindelige arbejdsområder, som når digtningen beskrives som strikning. I digtet "At vera lista-kvinnu i Føroyum" (At være kvindelig kunstner på Færøerne) sættes stærke kvinder i gamle færøske

sagn i forbindelse med feministiske litteraturteorier, der kritiserer opfattelsen af skriften som mandens fælliske magt.

Digtets to heltinder, Annika og Beinta, er to sagnfigurer. Annika var datter af fogeden på Sandø og blev gift med bonden på den temmelig utilgængelige ø Stóra Dimm, hvor der kun er og var én gård. Annika dræber bonden, da hun forelsker sig i en af karlene. Derefter sætter hun sine folk til at holde vagt og forhindrer andre mennesker i at komme op på øen. Hun holder skansen i meget lang tid, men til sidst svækkes vagtholdet, og det lykkes fogeden at komme op og arrestere hende. Hun føres til Tórshavn og dømmes til døden ved drukning. Men hendes hår er så stort, at det holder hende flydende, så man bliver nødt til at klippe det, og så sank hun som en sten, siger sagnet. Altså en historie om tvang(sægteskab) og kærlighed. Det er ret usikkert hvem Annika, som sagnet fortæller om, har været. (I. Jakobsen 1961-64).

Den anden heltinde i Malan Poulsens digt, Beinta, er hovedpersonen i et sagn om en kvinde der bliver gift med tre præster. Sagnet fremstiller hende som en temperamentsfuld og lunefuld kvinde, men modellen for figuren, Beinta Broberg (1667-1752), synes at have levet i overensstemmelse med tidens normer (Lena Nolsøe). Begge sagnfigurer har afsedkommet romaner og teaterstykker. Beinta er f.eks. historisk model for Jørgen-Franz Jacobsens *Barbara*.

Malan Poulsen fremstiller de to kvinder som forbilleder, fordi de repræsenterer anderledes kvinderoletter, der går imod den symbolske orden, loven. Digtets slutninger peger på kravet om at være med der, hvor værdierne defineres.

Færøsk jantelov

Ei at de nysteie skud på den kvindepoetiske stamme er Sigrí Gáini f. 1975, som bl.a. har skrevet et digt, hvor forestillingen om det nationale er knyttet til adfærdsmønstre. Digtet hedder "Minst tí" ("Husk" i *Orð og andlit* (Orð og ansigt 1997)) og belyser to situationer: færningen udenlands og hjemme på Færøerne:

Minst tí at ansa eftir	Husk at passe på
Minst tí at vít eru úr Føroyum	Husk at ví er fra Færøerne
Minst tí ikki at provokera	Husk ikke at provokere
Minst tí at gleða øll	Husk at glæde alle
Minst tí at lúgva og lástast	Husk at lyve og lade som om
Minst tí ikki at gera sjálvmorð	Husk at ikke at begå selvmord
Nú ert tú í Føroyum	Nu er du på Færøerne
Ansa eftir at fólk ikki	Pas på at folk ikke
halda at tú heldur at	tror at du tror at
tú ert betri enn tey	du er bedre end dem
Ansa eftir at fólk ikki	Pas på at folk ikke
halda at tú heldur at	tror at du tror at
tú ert	du er

Teksten opstiller et katalog præget af anaforer over påbud og forbud i stil med janteloven. I anden strofe indræder en ny situation, hvor påbuddene er samlet i to anaforiske hovedsætninger, hvoraf den sidste "Ansa eftir at fólk ikki halda at tú ert" advarer mod selve eksistensen: "Pas på at folk ikke

tror, at du tror, at du er". Et dystopisk udsagn, der sætter spørgsmålstegn ved, om det lader sig gøre at eksistere på Færøerne.

Historiens gentagelser

Politikere er ikke kommet nærmere en afklaring af selvstændighedsspørgsmålet. Og når forfattere gør digterisk status, ses den samme tendens i holdningen til kvinder som for hundrede år siden. Kvindelige forfatterskaber fordømmes over en bred kam.

Carl Jóhan Jensen behandler i essayet "Hugur, um hug, frá hugi, til hugs" (Sind, om sind, fra sind, til sinds) i samlingen *Mentir og mentaskapur* (Kultur og kulturskab) den åndelige kultur eller intellektuelle kultur, som han kalder "færøyskar hugmentir". Essayet er formet med en ramnehistorie omkring en fiktiv fortælling. I rammen præsenteres læseren for, hvordan fortælleren blev interviewet til tv-nyhederne om litteratur og især om kvindelitteratur, hvilket førte til en del debat. Derefter beder en avis om et nyt interview, og det er dette interview, der er rammen om essayets egentlige emne. I løbet af avisinterviewet fortæller forfatteren om en nattdrøm, som handler om den aktuelle kulturelle situation.

I essayets første ramme fortælles det, at fortælleren udtalelser om kvindelitteratur vakte harme, og at han blev kritiseret for at "forsbyrre dem [kvindeme] i den samtale, som de så længe havde dyrket i fred og ro med deres eget ølko" (s. 10). Fortælleren siger endvidere, at han ikke vil beskæftige sig mere med kvindelitteratur, fordi der ligger ham andre ting på sinde, men derpå følger dette retoriske udfald:

Men ætlan min er kortini ikki at taka færøyskar kvinnubókmentir so dyggiliga fram í hesi ritroynd, sum áneyðir kanska høvdu verið til. Tí tær gera nógv um seg, gera tær, í tíðini. Tað er víst, í bókaltiminum. Bókurnar, sum summar færøyskar kvinnur skriva á okkara degum. Tær fáa ans. Uppiborran ella óuppiborran. Eingin nemir at benda á munin. Íð hvussu er. Tær fáa ummáli. Fáa rós. Bæði á preni og í hufbornum miðlum. Frá lærdum sum ólærdum. Fáa virðislønr og viðurkunning. Tær hevda sær nærindis-skilið. Nærindisorðið. Tað sjálvsagða og einvörðna. Tað ómakaleysa og akomiliga. Yvirhøvur fund-, ikki fyndvísar. Høgligr vindar halda teimum uppi. Uppi í luftini, men ikki alt ov høgt uppi. Tær danda. Lagaliga. Dan[sla aftur og fram uppi yvir nærindisviðdum hugans við mjúlkum rørslum og smúningum sum pappirsdrækar ein sólskinsdag. Og tær hava serar gávur at taka drekar sínar á flog. Ymsar skrivandi kvinnur í Føroyum og ummælantar teirra. Taka teir á flog, so teir stíggjast. Mishøgt og misvæl. Men eg ætli mær sum sagt hvørki at taka fyrri, hvat kvinnur skriva ella elga at skriva á færøyskum. (...) Eg kvæstir tað alt frá mær. Kalt og uttan honk. Tað er annað, sum mær liggur á at taka fram í hesi grein. Eldin, andan, ið drifur føroyingar (og mannfólkið við). Tornarunnin, sum brennur og skipar ljós og skugga í færøyska hugaheiminum. Røturmar, sum taka so langt niður í ta færøysku undrivistkuma. Mótsagn-irnar, ið skapa færøyskar hugmentir. Tað er tað, ið eg vil síga nøkur orð um. (Jensen 1999:11).

Det er alligevel ikke min hensigt at tage færøsk kvindelitteratur til så grundigt behandling i dette essay, som det måske er nødvendigt. For de gør meget opmærksom på sig selv, gør de, for tiden. Det er sandt. I litteraturen. Bøgerne, som nogle færøske kvinder skriver nu til dags. De får opmærksomhed. Fortjent eller uførtjent. Ingen nænner at påpege forskellen. I hvert fald. De bliver anmeldt. Bliver rost. Både på tryk

og i æstermedierne. Fra lærer som ulærd. Får priser og anerkendelse. De påberåber sig nærhedsførmulten. Nærhedsord. Det selvfølgerlige og ensformige. Som helhed let, ikke fyndigt. Bekvemme vinde holder dem oppe. Oppe i luften, men ikke for højt oppe. De vipper. Behagelige. Danser frem og tilbage over bevidsthedens nærhedsvidder med bløde bevægelser og snoringer som drager en solskinsdag. Og de har en mærkelig evne til at bringe dagenne op at flyve. Forskellige skrivende kvinder på Færøerne og deres anmeldere. Taget dem op at flyve, så de ses. I forskellig højde og drøjde. Men jeg har som sagt hverken tænkt mig at behandle, hvad kvinder skriver eller burde skrive (...) Jeg skubber det hele fra mig. Koldt og uden betænkninger. Det er andre ting, som ligger mig på sinde i denne artikel. Ilden, ånden, som driver færinger (også mændene) Tornebusken, som brænder og sender lys og skygge ind i det færøske sind. Rødderne, som når så langt ned i den færøske underbevidsthed. Mødserningerne, som skaber færøsk intellektualitet. Det er det, som jeg vil sige et par ord om. (oversættelse MN)

Dette er et ualmindelig veloplagt essay, som virtuost snor sig uden om og ind i en debat, som Carl Jóhan Jensen selv har rejst. Han er en intellektuel skribent, som afviser det, som ikke bevæger sig på et vist abstrakt niveau som f.eks. kvindelitteratur. Debattstrategien ligner indledt meget den, som mødte kvinden, som spurgte "Hvorfor er vi så tavse".

Derfor kommer en sproglig luktethed. Når Carl Jóhan Jensen skal karakterisere den litteratur, som kvinder skriver, bruger han ord, som han selv har konstrueret, og som ikke kan slås op. Det er ikke let tilgængelige trykskabelser. F.eks. ordene "nærindiskilið" og "nærindisvíddum hugans", som har at gøre med det "næriliggende". "Nærindisovróð" følges i teksten af en række sætningsemner, der muligvis er ordforklaringer eller måske blot endnu flere karakteristiker af kvindelitteratur: "Tað sjálvsagda og einvörðna. Tað ómakaleysa og akkomiliga. Yvirhøvur fund-, ikki fyndvisar." (Det selvfølgerlige og ensformige. Som helhed let, ikke fyndigt.) Essayets emne "hugmentur" er en anden af forfatterens konstruktioner, som i og for sig er forståelig nok – det betyder vist åndelig kultur, men det kan heller ikke slås op og sæt sammen med de andre konstruktioner mere uklærlig end klærlig over; hvad forfatteren mener. Til gengæld indeholder citatet ordet "færøyskur", færøsk, der gentages syv gange og dermed får en særlig aura. Det sætter kvindelitteratur i modsætning til noget andet og mere omlættende nemlig "færøyingar" (færinger), der udnævnes til at være en bibelsk tornebusk, som brænder uden at brændes, og som mennesket ikke tør se i øjnene (2. Mos. 3,2).

Med parentesens i "Eldin, andan, ið drivur færøyingar (og mannfólkið víð)" (Ilden, ånden, der driver færinger (og mændene)) forsøger teksten at lade som om den er ukønnet: kvinder gøres til det dominerende køn og mænd til det dominerede, men det er kun på skramt, fordi ironien gentrindsetter de normale forhold mellem mænd og kvinder, hvilket understreges af den sidste sætning "Tað er tað, ið eg vil siga nøkur orð um". Det er det [altså ånden] som jeg vil sige nogle ord om.

Citatet starter med at konstatere, at teksten måske burde behandle kvindelitteratur i stedet for dens egentlige emne, men gør begge dele. Først afleverer den kvindelitteratur og kvinders debat om litteratur med nedladende ironi og uklare argumenter om "nærindiskilið" og "nærindisovróð". Derefter nævner teksten det egentlige emne i vendinger som "ånden, der driver færinger" og "tornebusken, som brænder og sender lys og skygge ind i det færøske sind", der er præget af romantiske forestillinger om noget transcendentalt, folkets ånd og mentale enhed.

Da der ikke nævnes konkrete eksempler på kvindelitterære værker, sker der en summarisk fordommelse af alt, hvad kvinder har skrevet og sagt på færøsk. Den åndelige kultur, som det altså er værd at beskæftige sig med, har tydeligvis ikke med kvinder eller noget af kvinder at gøre.

Resten af essayet roser ikke just samtidens færøske kultur. I et følgende avisinterview fortællers om en natdram, hvor fortælleren går op og ned ad en trappe sammen med en fiktiv folkeviseanger, der enten er født eller død i 1856, som er året, da den kongelige monopolihandel på Færøerne blev ophævet. Sammen møder de forskellige nutidige læsere. I modsætning til før anden verdenskrig, da færinger kunne ballader og samtidens digtere udenad, er tilstanden meget dårlig i oktober 1992, som er tidspunktet for den dybe økonomiske krise på Færøerne, da den største bank krakkede. De møder en fisker, der siger at fortællere ikke er mænd, fordi de aldrig har pisset i havet (s. 33); de møder en kvinde, der læser ugeblade og mener, at færøsk litteratur er tung og kedelig; og de møder en avislæsende mand, som vil tildele pett-stoffet i avisen bibelsk mening. Avisjournalisten hverken forstår eller interesserer sig for fortællingen, men vil have fortælleren til at sige noget mere om dagens sensationelle emne, kvindelitteratur. Det giver ham lejlighed til at sige, at det ikke er fordi det er kvinder, der har skrevet bøgerne, at de er dårlige, og nævner flere bøger af færøske mænd, som aldrig burde være udgivet (Jensen 1999:44).

Til slut i essayet vender det tilbage til den åndelige kultur og underbevidsthed, men tornebusken nævnes ikke igen. Samtidens kulturelle og historiske bevidsthed sammenhænges med forholdet mellem computerens skærm-billede, som den almindelige bruger kender, og teknologien bagved, som han slet ikke kender. Det er situationen i essayets nutid, den 6. oktober 1997, femårsdagen for selve bankkrakket, der var 1990-erkrisisens dybeste tidspunkt: De, der efter fortælleren mening, besad den nødvendige kulturelle ballast, var ikke i stand til at analysere de processer, der førte til den kulturelle krise. Her vender hovedordet i citatet om kvindelitteraturen tilbage: det er "nærindiskilið", som eliminerer en pårængende debat om færøsk historie, samtid og samfund (ibid. p. 48). Ligesom omkring 1900 er det i det kvindelige, at den mandligt dominerede debat finder forhindringerne for den rigtige udvikling.

I en note til essayet henviser Carl Jóhan Jensen til Karl Marx' sætning om, at historien først udspringer sig som tragedie og siden gentages som en farce. I lyset af den første nationale periodes tragiske udelukkelse af kvindernes forsøg på at blive hørt i debatten, vender sætningen som en boomrang tilbage. På et formelt erklæringsniveau er det stadig i det 21. århundrede vigtigt og nødvendigt, at kvinder deltager i det kulturelle såvel som i det politiske liv, men når kvinder faktisk bidrager til debatten, afleverer de fremtrædende mænd bidragene over én kam.

Litteratur

- Bhabha, Homi, "DissemiNation". *Nation and Narration*, Routledge, London 1990, p. 291-322
- Chatterjee, Partha, *The Nation and Its Fragments. The Partha Chatterjee Omnibus*. Oxford University Press, Oxford 1999 (1993) p.133
- Elias, Norberg, "Om nasjonalisme". Elias og Habermas *Nasjonalisme og nasjonal identitet*. Cappelen's upopulære skrifter. Oslo 1994
- Fuglframi* 1998-1993. Emil Janu Thomsen, Offset-prent, Emil Thomsen, 1972.
- <http://www.flb.fó/vidaritv/> (27.4.2007)
- Fuglframi* 1898-1902. Emil Thomsen, Torsh. 1972.

- Funding, Elsa et al., *Vindlagið náttúran og samfelagið - tættir í ritherki Maríonnu Debes Dahl*. Mentunargrunnur studentafelagsins. Red. Malan Marnersdóttir, 1994
- Føringatíðindi* 1890-1901 og 1906. Emil Thomsen, Tórsh. 1969.
- Henze, Ebba, "Kata, ein senkadur nektologur". *Brá* nr. 5, 1985.
- Jakobsen, Jakob, *Færøske Folkesagn og Æventyr*. H. N. Jacobsen. Tórsh. 1961-64 (1898-1901)
- Jensen, Carl Jóhan, *Mentir og mentaskapur*. Mentunargrunnur studentafelagsins. Tórsh. 1999
- Kristeva, Julia "Kvindedid". *Køn og moderne tider*. Red. Marie-Louise. Svane & Tania Ørum. Tideme skifter. Kbh. 1991.
- Marnersdóttir, Malan 1992a: *Byggingar leika í trá*. Føroya Skúlabókagrunnur.
- 1992 b: *Fyri fyrst*. Føroya Skúlabókagrunnur.
- 2001: "Kætligheden og savnet", *Analysér af færøsk litteratur*. Modtryk, Ártus 2001, p. 35-52.
- Rasmussen, Petur Martin, *Den færøske sprogrøjsning : med særligt henblik på kampen om færøsk som kirkesprog i national og partipolitisk belysning*. Hoydalar 1987
- Simonsen, M. Marnersdóttir 1985: *Kvinnuræðdir*. Mentunargrunnur Studentafelagsins, Tórsh.
- 1988: "Eitt íkast til ein fjølbroyttari mynd av sjónleikarframtíðarlunum á fóstulávint 1889". *Fróðskaparrít*, 36-37. bók, 1988-89. 1991, p. 92-105.
- 1989: *Konurráik*. Mentunargrunnur Studentafelagsins, Tórsh.
- Noisøe, Lena 2000-01: Beinta Broberg. *Kvindebiografisk leksikon*. Rosinante, Kbh. <http://www.kvinfo.dk/side/597/bio/306/ortegn/170/>
- Thomassen, Annfinnur, *Færøsk i den færøske skole fra århundredskiftet til 1938*. Udgivelsesudvalget under Odense Universitets Konsistorium, Odense 1985

Sprog og Litteratur i Norden
Om oversættelse og kommunikation

Bogen er udgivet af Vigdis Finnbogadóttir Institutet for Fremmedsprog ved Islands Universitet og Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab ved Københavns Universitet i samarbejde med Nuuks Universitet, Torshavns Universitet og Nordatlantens Bygge og er baseret på forelæsninger fra konferencen „Nordiske sprog-og litteraturdage“ i København 2006.

Redaktion: Auður Hauksdóttir, Erik Skyum-Nielsen og Rósa María Hjörvar.

Trykt med støtte fra Nordisk Kulturfond.

Tryk: Hvidovre Bogtryk/Offset Aps

Vigdis Finnbogadóttir
Per Langgård
Malan Mannersdóttir
Karen Langgård
Jógvan í Lon Jacobsen
Johannes Riis
Gauti Kristmannsson
Claus Clausen
Mogens Wenzel Andreassen
Firouz Gainsi
Jette Rygaard

Indholdsfortegnelse

Sproget som bærer af national identitet	5
Det grønlandske sprog i cyberspace	11
Køn og nation	18
”Vi børn kan kun sige de ting vi vil sige til vores forældre, via digte”	29
Slår purismen for fald på Færøerne?	46
Forfatteren og oversættelse	57
Undskyld, oversættelse!	66
Tværnordiske oversættelser	80
Oversætterens situation	76
Sms-beskeder, symbolske gaver og sproglige eksperimenter	78
Et hjem er et hjem?	88